

Profesora: [REDACTED]
INICIACIÓ ALS PROCESSOS I PROJECTES II
Segon semestre, curso 2010/11

MONOCROM

Anàlisi comparatiu

Xavier Ortega Tutusaus
NIUB: 10239725
Grup: B2

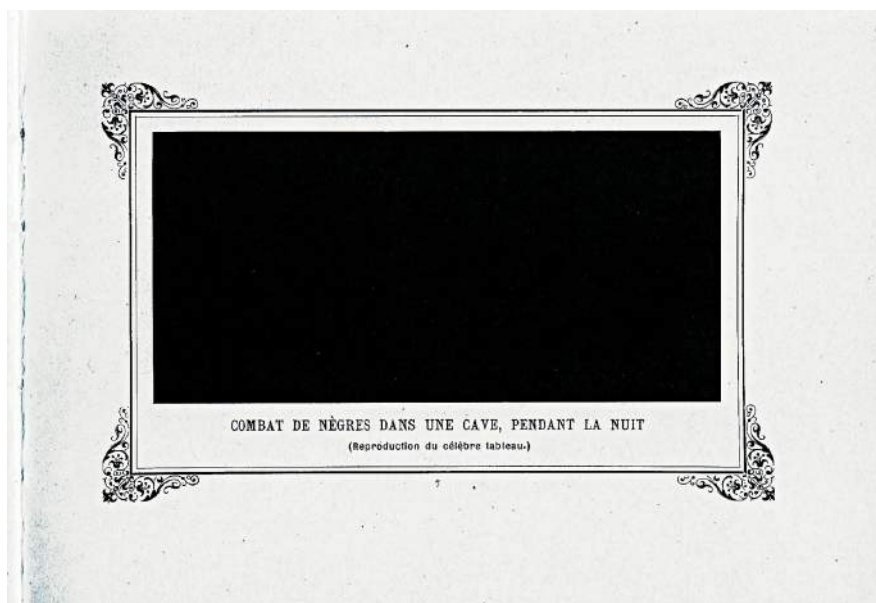
PREMISSES

Si es parteix del fet que una monocrom és per definició la metonímia d'una obra realitzada a partir d'un sol color, la meua pregunta és: aquest anàlisi comparatiu es podria reduir en darrera instància a una comparació entre diversos colors?

Tractant-se del món de l'art sospito que aquest argument no hauria de ser tan senzill, per la qual cosa m'és necessari indagar abans el perquè de l'existència d'aquest tipus d'obres, comprendre quin significat construeixen, quina història tenen en comú.

Així doncs m'assabento que els precedents del monocrom es poden trobar en obres d'artistes impressionistes com **Claude Monet** o **Whistler**, els quals amb la seva investigació sobre els colors s'allunyaven del realisme acadèmic en una espècie de desmaterialització dels objectes cercant una fusió amb la llum.

I aleshores com a reacció, i aquí lo irònic de la situació, l'anomenat grup dels **Incoherents** van caricaturitzar aquest tipus d'obres cap a la fi del sXIX. L'originalitat d'aquest moviment era que tot es podia titllar d'obra (incoherent): un dibuix d'una persona que no sabia pas dibuixar era una obra incoherent, tots els materials podien ser utilitzats, totes les inspiracions, qualsevol tema. L'objectiu era fer riure, per tots els mitjans.

Així **Paul Bilhaud** al 1882 presenta la seva obra “reaccionaria” *Combat de nègres dans une cave, pendant la nuit* i poc després **Alphonse Allais** li prendria el relleu amb una sèrie de set teles monocromes pintades en la mateixa dècada: *Récolte de la tomate par des cardinaux apoplectiques au bord de la mer Rouge* (vermell), *Stupeur de jeunes recrues de la Marine en apercevant pour la première fois la Méditerranée* (blau) ; *Des souteneurs, encore dans la force de l'âge, le ventre dans l'herbe, buvant de l'absinthe* (verd) ; *Première communion de jeunes filles chlorotiques par un temps de neige* (blanc) ; *Combat de noirs dans un tunnel, la nuit* (negre) ; *Manipulation de l'ocre par des cocus ictériques* (groc) ; et *Bande de pochards poussiéreux dans le brouillard* (gris).

Es creu doncs que aquest moviment en realitat reaccionari dels Incoherents és un precedent important de l'obra d'art monocroma contemporània. Però també hi ha la teoria que aquesta apareix sobretot juntament amb el naixement de l'**art abstracte** i del **suprematisme** (d'aquesta manera es preserva també certa serietat en aquest gènere, que seria fàcil d'associar amb una broma).

El *Carré blanc sur fond blanc* de **Kasimir Malevitch** és sovint considerat com el primer monocrom de la pintura contemporània i va ser un decisiu exponent de la consolidació d'aquest gènere pictòric.

Pràcticament a la vegada que Malevitch, **Alexandre Rodtchenko** presenta al 1921 en l'exposició $5 \times 5 = 25$ tres teles monocromes que ressalten la puresa dels colors vermell, groc i blau. L'artista i les crítiques van reconèixer-hi “la mort de la pintura”.

ELEMENT DE COMPARACIÓ

Monocrom = 1 sol color, l'essència està en la unitat.

Tanmateix, en la cultura occidental el tema de la unitat sol ser ocult, el món és comunament conegut com una pluralitat feta a partir de la cohesió de múltiples relacions. L'idea d'una unitat subjacent dotada d'una realitat superior a aquella del món de les coses separades es troba essencialment en les escoles marginals de l'ocultisme: teosofia, càbala, etc. Aquestes escoles deriven de la filosofia neoplatònica formulada per Plotí en el sII, el qual va centrar la seva reflexió sobre la qüestió de l'U i el Múltiple, la contradicció entre la coherència aparent de l'univers -cosmos- i la seva fragmentació, que no sembla tan evident -caos-. Per Plotí, així com per altres filòsofs d'Orient i d'Occident, l'univers era en la seva essència un i indiferenciat; la seva diversitat i multiplicitat era una il·lusió.

En pintura, el problema de l'U i el Múltiple s'ha trobat essencialment en la relació de figura-fons. El fons serveix de suport a la multiplicitat de figures.

Com diu Ryszard Stanislawski a l'article *Unisme –une situation limite* “renunciar als components tradicionals, a l'excepció de la superfície acolorida, és a dir, renunciar a la figura, al contrast de colors, a la il·lusió tridimensional, és escollir una visió reduccionista la qual, aplicada al llenguatge musical consistiria en tocar en permanència una sola nota, cosa que als compositors no els hi agradaria massa”¹.

Potser per això moltes obres monocromes, sigui pel traç o sigui per qualsevol altre element, no renuncien absolutament a la multiplicitat. Per exemple, en la ja citada *Carré blanc sur fond blanc* de Malevitch (la imatge està en la pàgina anterior) el que es veu és sempre una figura sobre un fons, encara que presenti una monocromia absoluta.

Per aquest anàlisi comparatiu de tres obres monocromes he decidit triar com a element de comparació aquesta idea d'unitat, de l'U.

¹ VV.AA. (1988). *La Couleur seule : l'expérience du monochrome : 7 octobre-5 décembre 1988* Lyon.

LUCIO FONTANTA (1899-1968)

“Qui sap com és Déu, no? (...) I els he dit “digueu-me vosaltres: com és Déu? Quina cara té, si sou catòlics de veritat, creients de debò... no ho sabeu tampoc vosaltres...” Llavors, jo faig un gest, crec en Déu, faig un acte de fe... Conclusió: Déu és no-res, però ho és Tot, no? Llavors, en el fet religiós, acaben totes les al·legories perquè han de caure, i doncs jo faig un símbol, “crec en Déu”, faig dos talls. I Déu és allò, o pot ser qualsevol altre cosa, però jo no el puc representar, és tan gran, si tinc fe, i llavors faig un acte de fe, com un altre podria fer una taca negra”.

Lucio Fontana a Carla Lonzi (1969). Bari: De Donato ed.

En aquesta obra de Lucio Fontana sembla que el color estigui en un segon terme, i pren relleu, mai més ben dit, l'espai creat pels talls. L'essència monocroma aquí només serveix com a pretext per expressar alguna cosa més, l'aportació d'aquestes incisions.

Fontana fou el fundador del grup d'avantguarda de l'**Espacialisme**. El tema central de la seva obra és l'home en el temps i l'espai, real o espiritual. El seu estil, amb perforacions i talls a les teles, juga amb l'espai real i la llum de tal manera que la tela deixa de ser un suport de signes per representar objectes materials, sinó que es converteix en superfície de projecció per a l'esperit de l'observador. Igual que la llum, la mirada de l'espectador travessa el pla de la tela cap a l'espai del darrere.

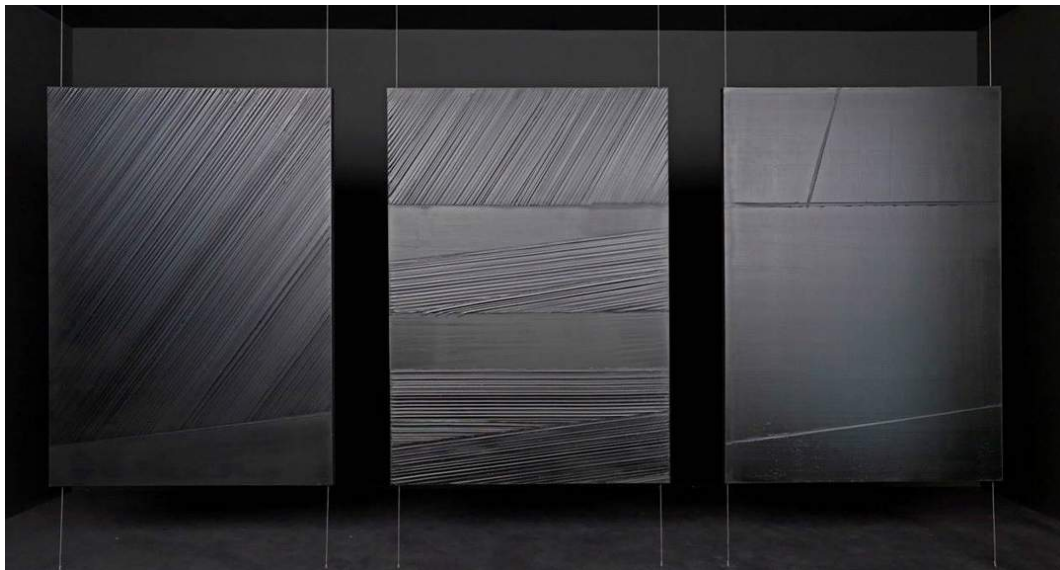
Així doncs, com a anàlisi de comparació d'una peça monocroma i tenint en compte la significació d'unitat abans esmentada, aquesta peça de Fontana gaudiria del grau menor de reconeixement del gènere.

S'allunya de la idea de l'U. Franziska Nori en el seu assaig *Entre matèria i espai* afirma: "Fontana sembla que fugi de l'afirmació univalent de la realitat. La constant bipolaritat de les opcions en la seva obra transmet el sentit de llibertat i varietat de l'existència humana. Fontana aspira a la representació d'una imatge integral de l'home modern, creient, tal vegada, en l'art com a intent d'una interpretació global, capaç d'integrar les moltes realitats que envolten l'home"².

² VV.AA. (1998). *Lucio Fontana: entre matèria i espai*. Madrid: Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía.

PIERRE SOULAGES (1919)

"El color negre és un color d'origen.
[...] Abans de néixer, abans de veure el dia,
estem tots en el negre."
Pierre Soulages

Encara que en la imatge aparegui aquesta composició harmònica de tres teles, cadascuna d'elles funciona per separat, ja que en altres exposicions estaven diversament ordenades. El que és interessant es reconèixer l'estil que tenen en comú. La seva textura recorda a la dels antics vinils, així com a les ditades que es poden deixar en una pantalla fosca.

Soulages presenta una sèrie de teles negres que, construïdes amb un joc subtil de ranures, fetes amb les brotxades de pintura, s'endinsen en el reflex de la llum i els seus estats en la superfície del negre, anomenant l'efecte resultant "outré-noir".

L'artista descrivia com a "signes" aquests grups de llargs cops de brotxa, i, segons ell, eren creats per a ser contemplats d'un sol cop, simultàniament. De fet, Soulages va pertànyer a un grup d'artistes l'estil dels quals va rebre el nom de **Tachisme** (terme que ve del francès *tache* que significa taca o esborrall) i es caracteritzava per intentar expressar els processos de la pintura.

Si en Fontana la mirada de l'espectador era conduïda a profunditzar més enllà del pla de la pintura, en aquestes obres de Soulages, els principals elements de composició semblen erigir-se per davant del pla de la tela.

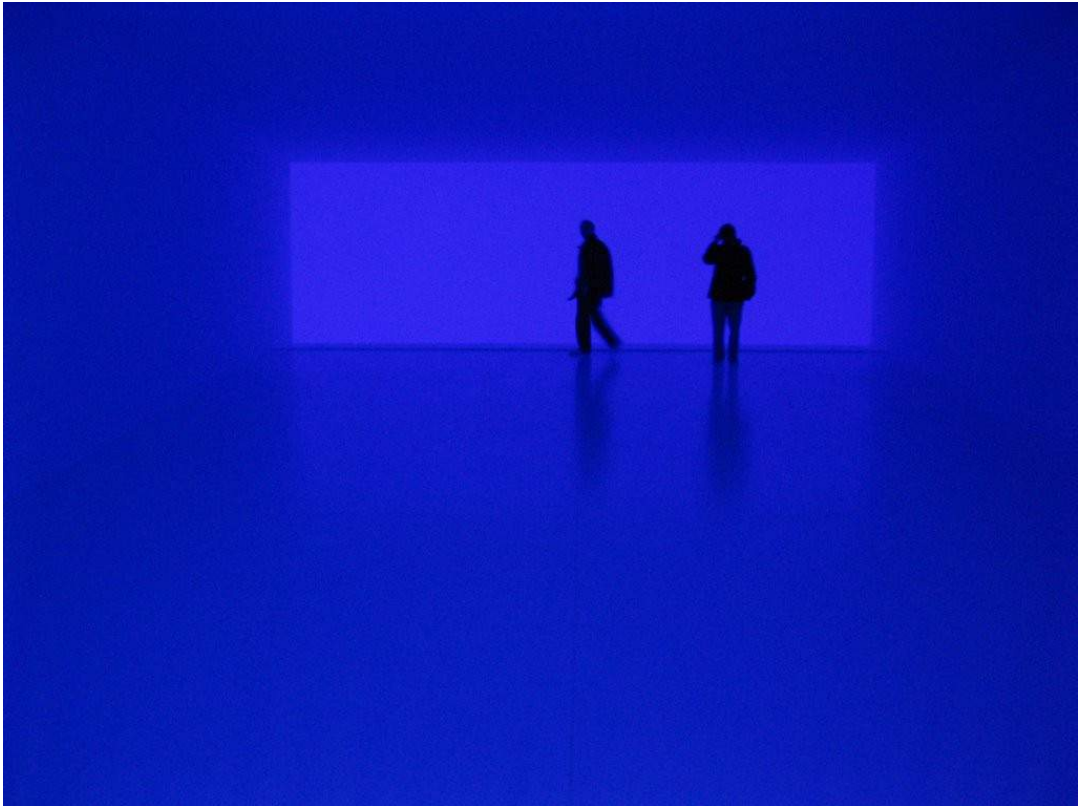
Hi ha un ritme doncs de connexió amb l'espai. El color negre, ell l'usa pel seu valor poètic, per la seva suggestió de misteri. S'evidencia una constant recerca de la intensitat d'expressió juntament amb una insinuació metafísica que força cap a la interioritat, cap a la meditació.

Ens apropem més, doncs, a l'essència monocroma ja que el color té tanta o més importància que la seva textura.

JAMES TURRELL (1943)

“Era una consistència.
Em semblava de poder allargar la mà i tocar-la.
Era tan intensa.
L'obscuritat era tan intensa.”

Charles Duke jr., astronauta, membre de l'equip de l'Apolo 16

Tot i que no es tracta de pintura, Turrell és com si pintés amb la llum i el color, donant-li tal presència que quasi es podria tocar o sentir. L'estrany i desorientador efecte que desestabilitza les nostres relacions amb la realitat supera a les pintures òpticament fascinadores de Rothko, o les lluminoses obres monocromàtiques de Klein.

Hegel, arrel de Plotí, considera l'art com una encarnació de l'infinit; doncs bé, James Turrell, amb aquestes instal·lacions, ha aconseguit transmetre la sublimitat d'aquesta entelèquia sobre la qual Kant tant va refelexionar.

Ahora es uno, dicen: no ve.
Ahora es uno, dicen: no
huele. Ahora es uno, dicen:
no saborea. Ahora es uno,
dicen: no habla. Ahora es
uno, dicen: no oye. Ahora es
uno, dicen: no piensa. Ahora
es uno, dicen: no toca. Ahora
es uno, dicen: no sabe. La
punta de su corazón se
enciende, y por esta luz el yo
se va, a través del ojo, o a
través del cráneo, o a través
de otras partes del cuerpo.

MÜLLER, F.M. (1884).
The Upanishads. Oxford

Es marca doncs un moment crucial en la història de l'art, i el que es pot veure com una pintura plana, monocroma, es torna en un espai tridimensional, al ser en realitat una obertura cap a un altra cambra.

En comparació amb Fontana i Soulages, Turrell treballa el monocrom aproximant molt més el color cap al concepte d'unitat, cap a l'U.

BIBLIOGRAFIA

DE ROSA, A. (2007). *James Turrell Geometrie di luce Roden Crater Project*. Milà : Mondadori Electa

VV.AA. (2006). *El ABC del arte del siglo XX*. Londres: Phaidon

VV.AA. (1988). *La Couleur seule : l'expérience du monochrome : 7 octobre-5 décembre 1988* Lyon.

VV.AA. (1998). *Lucio Fontana: entre matèria i espai*. Madrid: Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía.

VV.AA. (1989). *Soulages, 40 años de pintura : Museum Fridericianum, Kassel, 22 de enero-16 de abril 1989, IVAM Centre Julio González, Valencia, 2 de mayo-22 de junio 1989, Musée des Beaux Arts, Nantes, 5 de julio-30 de septiembre 1989 / con un texto de Bernard Ceysson ; edición a cargo de Veit Loers*. Valencia: IVAM

